

جرائم اقتصادی در بستر سیاست کیفری ایران

(مطالعه تطبیقی با فقه امامیه)

تألیف

عبدالرسول بوادری فر

۱۳۹۹

سرشناسه	:	بهادری فر، عبدالرسول، ۱۳۴۵-
عنوان قراردادی	:	ایران. قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	:	جرائم اقتصادی در بستر سیاست کیفری ایران (مطالعه تطبیقی با فقه امامیه) تالیف عبدالرسول بهادری فر.
مشخصات نشر	:	تهران: تفکر آینده ساز، ۱۳۹۹.
مشخصات ظاهری	:	۱۴۰ص.
شابک	:	978-622-708141-1
وضعیت فهرست نویسی	:	فیا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۱۳۵ - ۱۴۰.
موضوع	:	جرائم اقتصادی -- ایران
موضوع	:	Economic offences -- Iran
موضوع	:	ایم بازرگانی -- ایران
موضوع	:	Commercial crimes -- Iran
موضوع	:	حقوق جزا -- ایران
موضوع	:	Criminal law -- Iran
رده بندی کنگره	:	۴۲۸۶KMH
رده بندی دیویی	:	۵۵۰۲۶۸/۳۴۵
شماره کتابشناسی ملی	:	۶۴۱۶۷۲۲

حقوق مادی و معنوی برای انتشارات محفوظ است و هر گونه کپی برداری پیگرد قانونی دارد

جرائم اقتصادی در بستر سیاست کیفری ایران (مطالعه تطبیقی با فقه امامیه)

هم مؤلف عبدالرسول بهادری فر
 هر صفحه آرا تفکر آینده ساز
 هر طرح جلد تفکر آینده ساز
 هر ناشر تفکر آینده ساز
 هر شمارگان ۱۰۰۰ جلد
 هر نوبت چاپ اول، ۱۳۹۹
 هر قیمت ۶۳ هزار تومان

ISBN: 978-622-7081-41-1

فهرست مطالب

۱۱	پیشگفتار
۱۵	فصل اول: مقدمه
۲۰	سیاست کیفری
۲۰	جرایم اقتصادی
۲۱	فصل دوم: جرم: مبانی و مفاهیم
۲۱	جرم
۲۱	تعریف لغوی جرم
۲۲	تعریف جرم در فقه امامیه
۲۴	تعریف علمای حقوق از جرم
۲۵	جرم در قانون مجازات اسلامی
۲۵	تقسیمات کلی جرم
۲۵	جرم کیفری
۲۵	جرم مدنی
۲۶	جرم انتظامی

۲۶	تفاوت تعریف قانونی جرم و تعریف فقهی آن
۲۸	عناصر تشکیل دهنده جرم
۲۸	عناصر قانونی جرم
۲۸	عناصر مادی جرم
۲۸	عناصر روانی جرم
۲۹	جرم شناسی
۲۹	جرم شناسی در منابع اسلامی
۳۱	دنبابیر پیشگیری از جرم در اسلام
۳۱	نونه قضائیه و پیشگیری از وقوع جرم
۳۲	انحراف اجتماعی
۳۲	انحراف از نظر روانشناسان
۳۳	انحراف از دیدگاه حقوقدانان
۳۴	انحراف از دیدگاه اخلاقیون
۳۵	انحراف از دیدگاه جامعه شناسی
۳۹	بررسی انگیزه های جرم از دیدگاه روان شناختی
۴۰	بررسی انگیزه های جرم از دیدگاه ژنتیکی و زیست شناختی
۴۰	بررسی انگیزه های جرم از دیدگاه اقتصادی
۴۱	عوامل مؤثر در وقوع جرم
۴۲	عوامل مؤثر بر بروز جرم و جنایت
۴۲	نابرابری درآمدی
۴۲	رخت بیکاری
۴۳	فقر مطلق
۴۳	صنعتی شدن و مهاجرت
۴۴	تجربه گذشته فرد
۴۴	سطح آموزش

۴۵	توان پلیسی و قضایی
۴۵	سایر عوامل
۴۶	سیاست کیفری
۴۹	فصل سوم: مبانی جرائم اقتصادی
۴۹	جرائم اقتصادی
۴۹	مفهوم جرائم اقتصادی
۵۰	ماهیت جرائم اقتصادی
۵۲	جرائم اقتصادی مهم
۵۳	قاچاق کالا و ارز
۵۴	پولشویی
۵۶	احتکار
۵۷	اخلال در نظام پولی و یا ارزی کشور
۵۹	اخلال در امر توزیع مایحتاج عمومی (احتکار)
۶۰	قاچاق میراث فرهنگی
۶۱	جرائم مالیاتی
۶۲	جرائم بورس
۶۴	فساد اقتصادی؛ زمینه‌ها و راهکارهای مقابله
۶۶	قوانین و کاهش فساد اقتصادی
۶۹	فصل چهارم: جرائم اقتصادی در قوانین کیفری ایران و فقه امامیه
۶۹	مصادیق جرائم اقتصادی
۷۱	تفاوت جرائم اقتصادی و جرائم علیه اموال
۷۱	ویژگی‌های خاص حقوق کیفری اقتصادی
۷۱	از بُعد ماهوی و عناصر تشکیل دهنده آن
۷۲	بُعد شکلی
۷۳	مجازات‌ها در جرائم اقتصادی

۷۳	 معیارهای جرم شناسی جرائم اقتصادی از جرائم عمومی
۷۳	 معیارهای غیرمستقیم
۷۵	 معیارهای مستقیم
۷۷	 جرم شناسی نظری و حقوق کیفری اقتصادی
۷۷	 نظریه‌ی روان شناختی (ژان پیناتل)
۷۸	 نظریه‌ی فشار مرتن
۷۸	 نظریه‌های مربوط به محیط اقتصادی
۷۹	 نظریه‌های چند عاملی
۸۱	 قوانین جرائم اقتصادی
۸۲	 علل حقوقی و قضایی ایجاد فساد اقتصادی
۸۳	 قانون مجازات اسلامی
۸۴	 مجازات مجرمین اقتصادی در حقوق کیفری ایران
۸۵	 مجازات جرم اخلاگری در سیستم پولی
۸۶	 مجازات جرم پولشویی
۸۷	 مجازات محترک
۸۸	 مجازات رانت خواری و سرقت
۹۱	 مجازات کلاهبرداری و ارتشا
۹۲	 مجازات تبانی
۹۳	 جرائم در حکم خیانت در امانت
۹۴	 خیانت در امانت در قانون تصدیق انحصار وراثت
۹۵	 خیانت در امانت در قانون ثبت اسناد و املاک
۹۵	 خیانت در امانت در قانون تجارت
۹۶	 خیانت در امانت در قانون شرکت‌های تعاونی
۹۷	 مجازات جرائم در حکم خیانت در امانت
	دادگاه موضوع اصل ۴۹ قانون اساسی و قانون نحوه اجرای اصل ۴۹ قانون اساسی مصوب
۹۸	 ۱۳۶۳/۵/۱۷

پیشگفتار

جرائم اقتصادی یکی از آسیب‌های مهمی است که امنیت اقتصادی کشورها را مورد تهدید قرار می‌دهد. این موضوع بخصوص در کشورهایی که دارای اقتصاد رانتی هستند، دارای ابعاد و مظاهر آشکارتری هست. جرائم اقتصادی با زنجیره‌ای از جرائم دیگر در ارتباط است؛ جرایمی از قبیل ارتشاء، تطهیر درآمدهای نامشروع یا پولشویی، جعل اظهارنامه‌های گمرکی یا مالیاتی و ... در حالت سازمان یافته ایجاد اختلال در نظام اقتصادی که هر یک به نوبت خود قدرت فراوانی در تخریب منافع ملی و سرمایه‌های اجتماعی دارد. پول‌های باد آورده، به هم ریختن توازن اقتصادی، فرار سرمایه و به هم زدن برنامه‌های مدیران و مسئولان برای کنترل سلامت و امنیت اقتصادی و ... که وجه مشترک همه انواع جرائم اقتصادی است. به همین دلیل در سرتاسر دنیا، در حقوق دولت‌ها از جمله حقوق ایران این جرائم بسته به نوع و چگونگی، مجازات‌های مختلفی داشته و این دولت‌ها در صدد شناسایی علل و عوامل واقعی وقوع جرائم اقتصادی بوده تا با وضع مقرراتی در این زمینه، به حمایت از نظم و امنیت اقتصادی برخیزند. در فقه امامیه نیز سه نوع

مجازات برای جرائم وجود دارد: حدود، دیات، قصاص (تعزیرات) که هر یک از جرائم اقتصادی با توجه به شرایط و میزان خسارت وارده هر یک از مجازات‌ها را خواهد داشت.

بدون تردید انسان به تنهایی توان برآوردن تمام نیازها و رفع همه مایحتاج خویش را ندارد؛ چرا که فرصت و توانایی او محدود اما خواسته‌ها و نیازمندی‌های او بی‌شمار است، وجود همین نیازهای متعدد و نیز عوامل دیگر موجب شده است که انسان به زندگی مدنی و اجتماعی روی بیاورد.

به رغم این‌که زندگی اجتماعی زمینه و شرایط لازم را برای برآورده شدن بسیاری از نیازها و برطرف شدن بخش‌های از مشکلات تسهیل می‌کند، اما این نوع زندگی، مشکلات متناسب خودش را به همراه دارد. به عنوان مثال، به دل اجتماع، شرایط و فرصت‌هایی به وجود می‌آید که زمینه را برای ارتکاب بسیاری از جرائم فراهم می‌کند.

یکی از جرائمی که زمینه‌های وقوع آن در دل اجتماع پدید می‌آید و همواره به‌عنوان یکی از مهمترین عوامل مختل‌کننده امنیت اقتصادی و برهم زنده آسایش عمومی جامعه شناخته می‌شود، جرائم اقتصادی است. جرمی که بشر را بر آن داشته است تا برای مبارزه با آن راهکارهای مختلفی از قبیل تدابیر سرکوبگرانه و راهبردهای پیشگیرانه را به کار گیرد.

اقتصاد در زندگی افراد جامعه، نقش بی‌بدیلی را ایفا می‌کند و به دلیل برخورد مستقیم با زندگی مردم، اساسی بوده و به هیچ عنوان نمی‌توان آن را نادیده گرفت؛ به نحوی که به نقل از معصومین، نابسامانی در حوزه اقتصاد نه تنها باعث اخلاص در حوزه‌های دیگر زندگی می‌شود بلکه دین و معاد انسان را نیز تحت تأثیر خود قرار می‌دهد. فساد اقتصادی به متمرکز کردن ثروت‌ها گرایش دارد و نه فقط شکاف میان غنی و فقیر را افزایش می‌دهد که برای مرفهان، ابزارهای نامشروع حفاظت از موقعیت و منافعشان را تأمین می‌کند. فساد اقتصادی شرایطی را فراهم می‌نماید که در سایه آن، دیگر انواع جرائم تسهیل می‌یابند. بدون شک برقراری و حفظ نظم اقتصادی در گرو مبارزه با اخلاص‌گران در نظام اقتصادی و مجرمین اقتصادی است. مبارزه

با جرائم اقتصادی هم موجب برقراری نظم اقتصادی می‌شود و هم از آثار و تبعات مضر اختلال در اقتصاد کشور جلوگیری می‌کند.

در حال حاضر حدود دو هزار عنوان مجرمانه در مجموعه قوانین کیفری وجود دارد که بسیاری از آن‌ها می‌توانند از مصادیق جرائم اقتصادی به شمار آیند، اما مهم‌ترین جرائم اقتصادی عبارتند از:

۱. قاچاق کالا و ارز؛ ۲. پولشویی؛ ۳. احتکار؛ ۴. ربا و رباخواری؛ ۵. رشاء و ارتشاء؛ ۶. اختلال در نظام پولی و یا ارزی کشور؛ ۷. اختلال در امر توزیع مایحتاج عمومی؛ ۸. اختلال در نظام تولیدی کشور؛ ۹. قاچاق میراث فرهنگی و ثروت ملی؛ ۱۰. تشکیل شرکت‌های مضاربه‌ای صوری؛ ۱۱. اختلال در نظام صادراتی کشور؛ ۱۲. تشکیل شرکت‌های هرمی؛ ۱۳. جرائم مالیاتی؛ ۱۴. جرائم مربوط به بازار اوراق بهادار (بورس).

در این زمینه نقش حوزه اقتصادی دلائل برخورد مستقیم با معیشت مردم، اساسی بوده است طبق برخی روایات وارده از معصومین (علیهم‌السلام) فرموده‌اند (من لامعاش له لا معادله) یا (کاد الفقرا ن یكون کفرا).

کیفر یا مجازات در تاریخ سابقه‌ای طولانی دارد زیرا حاکم اولیه و ابتدایی نیز بدون برخورداری از حداقل حقوق قادر به تداوم حیات خویش نبوده‌اند. واکس جریو، جبران خسارت در مقابل یک پدیده کیفری ضروری شناخته شده است، زیرا ضمانت اجراهای عدلی در حقوق خصوصی مثل جبران ضرر و زیان به تنهایی و عموماً و معمولاً بدون تأثیر بود این تأثیر باید به تدابیر قهری متوسل گردید تا ضمن جبران نسبی صدمه، حسن اجرای قانون و صیانت از جامعه تأمین شود کیفر مرعوب کننده است و عامل ترس و ارعاب و نقش بازدارندگی دارد